

SIROMAŠTVO I SOCIJALNA ISKLJUČENOST U SREDIŠNJOJ I ISTOČNOJ EUROPI

Bratislava, 16. ožujka 2002.

Skup u Bratislavi organiziran je kao nastavak radionice održane u listopadu 2001. u Budimpešti. Inicijativa za budimpeštansku radionicu potekla je s Odsjeka za socijalni rad i socijalnu politiku na Eötvös Lorand University. Skup u Budimpešti, kao i onaj u Bratislavi, organiziran je uz potporu zaklade Friedrich Ebert Stiftung.

Radionica u Budimpešti imala je dva cilja. S jedne strane, namjera je bila analizirati različite aspekte siromaštva i socijalne isključenosti u zemljama Središnje i Istočne Europe koje kandidiraju za pristup EU, a s druge strane, skup se želio iskoristiti kao polazna točka u izgradnji istraživačke mreže koja će se baviti ispitivanjem siromaštva u Središnjoj i Istočnoj Europi. Na budimpeštanskom skupu sudjelovali su predstavnici osam zemalja: Mađarske, Poljske, Slovačke, Estonije, Rumunjske, Bugarske, Slovenije i Hrvatske. Svi su oni iznijeli osnovne podatke o stanju i trendovima siromaštva u njihovim zemljama (A. Darvas: *Child poverty in Hungary – main features and tendencies*; S. Golinowska: *Poverty and social exclusion in Poland*; E. Kvapilova: *Policy responses to poverty in Slovakia*; A. Trumm: *Poverty assessment and reduction strategies in Estonia*; S. Aradei: *Poverty and potential conflict risk for Romania – preventing and solving community conflicts*; M. Jeliakova: *Poverty and social exclusion in Bulgaria*; B. Rončević: *Poverty and social exclusion in Slovenia – from ignorance to unease*; Z. Šućur: *Poverty in Croatia*). Osim izlagača, značajan doprinos diskusiji dali su i drugi sudionici, poput Zsuzse Ferge (vrlo cijenjene mađarske autorice iz područja socijalne politike) te gostiju iz Velike Britanije. Svi radovi prezentirani na ovom skupu obrađivali su sljedeće aspekte siromaštva: pojam i koncepte siromaštva, definiranje linija siromaštva i ekvivalentnih ljestvica, dinamiku siromaštva, socijalni profil siromaštva te strategije i mjere u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti.

Iz nacionalnih izvještaja o siromaštvu bilo je evidentno da među zemljama Središnje i Istočne Europe postoje sličnosti, ali i razlike s obzirom na istraženost i glavne indikatore fe-

nomena siromaštva. Gotovo sve zemlje započele su sa znanstvenim istraživanjem siromaštva u 1990-tim godinama (uz rijetke iznimke), mada se bivše socijalističke zemlje značajnije suočavaju s problemom siromaštva u 1980-tim godinama. Stav javnosti i znanstvenika prema siromaštvu u socijalističkom razdoblju bitno su određivala dva momenta: politička ideologija komunizma i supremacija radikalnog egalitarizma. Problemi siromaštva i nejednakosti bili su analizirani jedino u kontekstu kritike kapitalističkog sustava. S druge strane, politika malih razlika u zaradama i subvencioniranje osnovnih životnih dobara i usluga stvarali su privid o društvu u kojem siromaštvo ne postoji. Zbog zanemarivanja siromaštva kao istraživačkog problema, većini zemalja nedostaju podaci relevantni za utvrđivanje dinamike siromaštva.

Velike su razlike među pojedinim zemljama glede opsega, strukture i karaktera siromaštva. Zanimljivo je spomenuti da Hrvatska i Slovenija spadaju u krug zemalja s najnižim stopama siromaštva. Osim toga, bitno je istaći da se neke zemlje Središnje i Istočne Europe, poput Rumunjske ili Bugarske, susreću s problemom ekstremnog siromaštva (glad, beskućništvo, djeca koja žive na ulici). U nekim je zemljama siromaštvo više koncentrirano u određenim etničkim skupinama (Romi su, na primjer, skupina koja u svim zemljama ima iznimno visok rizik od siromaštva). Kada je u pitanju struktura siromašnih, u svim zemljama nezaposleni predstavljaju skupinu koja je najprosjечно zastupljena među siromašnima. Čini se da razlike postoje u pogledu siromaštva među umirovljeničkom populacijom. Hrvatski umirovljenici imaju relativno veću vjerojatnost da će živjeti u siromaštvu nego umirovljenici u većini analiziranih zemalja.

Skup u Bratislavi, koji je okupio iste sudionike kao i skup u Budimpešti, imao je drugačije ciljeve i program rada. Prvi dio skupa bio je posvećen daljnjoj prezentaciji stanja i trendova siromaštva u zemljama Središnje i Istočne Europe te finalizaciji radova koji su bili izloženi u Budimpešti, s ciljem njihova objavljivanja u zajedničkoj publikaciji. Sudionici

skupa u svojim su se izlaganjima bavili onim aspektima siromaštva koje su smatrali aktualnim u vlastitim zemljama. Predstavnici Mađarske i Slovenije željeli su ukazati na čestu nespornost vlade i političara da se uhvate u koštac s problemom siromaštva. Predstavnicu Rumunjske analizirala je razloge relativne "nevidljivosti" raširenog ruralnog siromaštva. Drugi su ocjenjivali učinkovitost pojedinih mjera socijalne politike sa stajališta smanjenja siromaštva. Autor ovog prikaza govorio je o mogućim implikacijama ključnih reformi u Hrvatskoj (mirovinske i zdravstvene) za određene skupine siromašnih.

Drugi dio skupa bio je posvećen praktičnim pitanjima vezanim za utemeljenje udruge koja bi se bavila istraživanjem siromaštva na području Središnje i Istočne Europe (o ovoj inicijativi se počelo razgovarati još na skupu u Budimpešti). Treba kazati da su se sudionici složili oko formiranja takve udruge koja je službeno nazvana Mreža za borbu protiv siromaštva u Središnjoj i Istočnoj Europi (*Central and Eastern European Anti-poverty Network – CEE APN*). Članovi udruge trenutno su samo sudionici skupa iz Bratislave, ali se udruzi mogu pridružiti i drugi pojedinci koji su zainteresirani za pitanja siromaštva i isključenosti. Ciljevi i namjere ove udruge vidljive su iz dolje navedene Misije udruge. Uloga udruge je manje zamišljena kao aktivistička, a više kao informativno istraživačka.

Takoder je predviđeno širenje Mreže na druge zemlje. Najvjerojatnije da će se na idućem susretu udruzi pridružiti predstavnici iz Letonije i Litve. Osim toga, prihvaćen je prijedlog da se kreira web-stranica udruge, gdje će zainteresirani moći dobiti podatke o aktivnostima i ciljevima udruge. Web-stranica je zamišljena kao mjesto prikupljanja različitih dokumenata i podataka: radova prezentiranim na zajedničkim seminarima ili dobivenim u zajedničkim projektima, drugih publikacija članova Mreže, podataka o siromaštvu i socijalnoj isključenosti u zemljama regije, komparativnih studija itd.

Zaključno bih kazao da su skupovi u Bratislavi i Budimpešti bili poticajni i korisni iz nekoliko razloga. Siromaštvo i socijalna isključenost jesu problemi s kojima se suočavaju sve bivše socijalističke zemlje. Sve ove zemlje stoje pred izazovima daljnjeg istraživanja siromaštva i oblikovanja učinkovitih politika u borbi protiv siromaštva. Okupljanjem skupine

stručnjaka koji će se permanentno baviti pitanjima siromaštva i isključenosti, učinjeni su početni koraci u pravcu razmjene iskustava i zajedničkih zalaganja za razvoj društva u kojem će biti manje siromašnih i socijalno isključenih. Isto tako, na ovaj je način potaknuta regionalna suradnja među zemljama koje imaju slične poteškoće i slične ciljeve, među kojima je svakako i onaj vezan za priključenje EU. Napori članova Mreže mogu biti od koristi prilikom formuliranja nacionalnih politika za borbu protiv siromaštva, ali mogu biti i sredstvo pritiska na vlade da pitanjima siromaštva poklone zasluženu pozornost.

Naposlijetku, kao što je potrebna i neizbježna suradnja među zemljama Središnje i Istočne Europe na području ekonomije, tako je isto potrebna i suradnja na području socijalne politike i borbe protiv siromaštva. No, u ovom je trenutku teško predvidjeti kakvi će biti plodovi ove suradnje.

MISIJA

Mreže za borbu protiv siromaštva u Središnjoj i istočnoj Europi

1) Mreža je nezavisna udruga pojedinaca, istraživača, nevladinih organizacija, asocijacija, volonterskih grupa, obrazovnih i istraživačkih institucija iz zemalja Središnje i Istočne Europe koja se zalaže za demokratsko i integrirano društvo bez siromaštva.

2) Mreža će djelovati na nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini – uzimajući posebice u obzir širenje Europske unije i specifične probleme zemalja koje su uključene u mrežu – s ciljem da problem siromaštva postane politički prioritet te da se razviju politike i instrumenti koji će omogućiti efikasnu borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti.

3) Mreža će pratiti i analizirati politike, mjere i instrumente u različitim zemljama i upućivati javnost na trendove koji podupiru ili sprječavaju razvoj integriranog društva bez siromaštva.

4) Mreža je stjecište informacija i sredstava koje doprinosi boljem razumijevanju situacije u regiji, različitih uzroka i oblika siromaštva i socijalne isključenosti time što:

- prikuplja i distribuira informacije o različitim aktivnostima, politikama i praktičnim iskustvima vezanim za siromaštvo,
- pokreće ili potpomaže istraživačke programe i komparativne studije,

- organizira razmjene informacija, seminare i konferencije,

- organizira zajedničke publikacije koje sadrže istraživačke rezultate,

- podiže u javnosti svijest o problemima siromaštva i socijalne isključenosti.

5) Mreža potiče i potpomaže suradnju svojih članova s drugim partnerima s ciljem razvoja zajedničkih projekata i aktivnosti.

6) Mreža je otvorena za nove članove i spremna je razvijati formalnu, kao i neformalnu suradnju sa svim pojedincima i organizacijama, bez ikakvih geografskih ili političkih ograničenja, koji su uključeni u različite aktivnosti borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti.

Zoran Šućur